

KÂR YÖNETİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN ETİK YARGI FARKLILIKLARI

Gökhan ÖZER¹, Lütüfihak ALPKAN², Selim AREN³

^{1,2} Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İşletme Fakültesi, Yardımcı Doçent Dr.
³ Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İşletme Fakültesi, Araştırma Görevlisi, Dr.

DIFFERENCES IN ETHICAL JUDGMENTS ON EARNINGS MANAGEMENT

Abstract: The Major goal of this study is to search for different ethical judgments of different groups of respondents having different organizational and social roles on earnings manipulations and to see if these judgments vary according to the type of earnings manipulations. In this respect, data is collected via questionnaire study composed of several manipulations scenarios, the respondents being undergraduate (213), MBA and PhD students (117) in ten business schools, and top executives (75) and accounting staff (71) in private firms. Findings show that significant variance exists among ethical judgments concerning not only type of manipulations but also within and between the groups of respondents.

Keywords: Earnings Management, Ethical Judgments, Operating and Accounting Manipulations

KÂR YÖNETİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN ETİK YARGI FARKLILIKLARI

Özet: Bu çalışmanın hedefi, farklı organizasyonel ve toplumsal rollere sahip bireylerden oluşan deneklerin ve denek gruplarının kâr yönetimi uygulamalarına ilişkin etik yargılarını ve bu yarguların çeşitli manipülasyon türlerine ait karar örnekleri karşısında değişip değişmediğini araştırmaktır. Bu amaçla, on ayrı üniversitede işletmecilik eğitimini sürdüren 213 lisans ve 117 lisansüstü/doktora öğrencisi ile 75 özel sektör üst düzey yöneticisi ve 71 muhasebeciden oluşan toplam 476 kişiye uygulanan anketin analizinden elde edilen bulgular, deneklerin etik yargılarının yalnız manipülasyonun türüne, yapılaş amacına, etki dönemine ve büyüklüğüne göre değil, ait oldukları grup içinde ve gruplar arasında da önemli oranda farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kar Yönetimi, Etik Yargular, Faaliyet ve Muhasebe Manipülasyonları

I. GİRİŞ

Finansal bilgi sisteminin çıktıları olan mali tablolardan çeşitli çıkar gruplarının farklı beklentileri bulunmaktadır. Şirketlerin ve yönetimlerinin ekonomik performansını değerlendirmek isteyen neredeyse tüm çıkar gruplarının ilgisi, bir dönem içinde verilmiş üretim, yatırım ve finanslama kararları sonucu oluşan kârlar ve onun unsurları üzerine odaklanmaktadır. Bu durum, kısa vadeli hedefler için kârların tutarını kontrol etmek isteyen, ancak bunu normal şirket faaliyetleri sonucunda gerçekleştiremeyen yöneticileri, kârları manipüle etmeye yönelmektedir.

Gerçekte yöneticilerin ve bağımlı muhasebecilerin kendi organizasyonel birimlerinin raporlanacak finansal sonuçlarını etkilemek için kullanabilecekleri bir çok alternatif bulunmaktadır. Bu alternatiflerin gerek muhasebe politikaları gerekse faaliyet kararları ile raporlanacak kârların tutarını değiştirmek için kullanılması durumuna **kâr yönetimi** adı verilmekte ve yöneticilerin kârı manipüle etmek için yaptıkları faaliyetler toplamı olarak tanımlanmaktadır [1,2]. Daha ayrıntılı bir tanım yapmak gerekirse kâr yönetiminin, şirketin ekonomik performansı hakkında çıkar gruplarının hepsini ya da bir kısmını yanıltmak ve/veya muhasebe

rakamlarına dayalı sözleşme sonuçlarını etkilemek amacı ile finansal raporlardaki kâr rakamını değiştirecek her türlü faaliyet ve muhasebe kayıtları ile ilgili yönetsel kararları içerdiğini [3] söylemek mümkündür.

Kârların amaçlı olarak yönlendirilmesi bazen şirket, bazen yönetici bazen de hem şirket hem de yönetici çıkarlarına hizmet edebilmektedir. Ancak genellikle yöneticilerin kişisel çıkarı için yapılan amaçlı yönlendirmeler (manipülasyon) kârı artırmaya, şirket çıkarı için yapılan ise, azaltmaya yöneliktir. Bununla birlikte kimin çıkarı için yapılırsa yapılsın kârın amaçlı yönlendirilmesi, finansal bilgi kullanıcılarının yanlış bilgilendirilmeleri ve hatta mağdur edilmeleri gibi bazı olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir.

Yöneticiler için kârın en doğru nasıl raporlanacağını her durum için ayrıntılı bir şekilde açıklayan kâr raporlama kurallarının mevcut olmaması, onların kişisel ve/veya örgütsel çıkarlarına hizmet ederken etik sınırlar içinde kalacak kararlarına rehberlik edecek ilke ve değer yargılarının yalnızca toplumsal, mesleki ve kişisel ilke ve değer yargılarından oluşmasına yol açmaktadır. Mali mevzuata ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine (GKGMİ) açıkça aykırı olmayan ancak yine de etik olup olmadığı tartışma götürülen

uygulamaları gerçekleştirenler, kendi kişisel değerlendirme ve yorumlarını işin içine katabilmektedir. Son dönemde yapılan araştırmalar bu değerlendirme ve yorumların, kişilerin görev, yetki ve pozisyonlarına göre değişebildiğini ortaya koymaktadır.

Bireyler, psikoloji [4] ve örgütsel davranış [5] araştırmaları ile doğrulandığı gibi, dürüstlük ve etikle ilgili ben merkezli yorumlar yapmak eğilimindedirler. Kâr yönetimi uygulamaları gibi kabul edilebilir bir hareket tarzı üzerinde uzlaşmanın bulunmadığı durumlarda muhtemelen etik eylemlerin ben merkezli çeşitli yorumları ortaya çıkabilmektedir [6]. Karmaşık durumlarda ve belirsizlik arttıkça bu eğilim daha da güçlenmektedir [7], farklı organizasyonel ve toplumsal roller farklı etik yargılar üretmektedir [8]. Yani, etik olmayan ve tartışmalı eylemlerden çıkar elde eden bireyler, ilgili eylemlerden çıkar elde etmeyen diğer bireylere oranla farklı etik değerlendirmeler yapmak eğilimindedir [6]. Bu çerçevede kâr yönetimi ile ilgili etik değerlendirmelerin planlanmış çıkarların bir fonksiyonu olacağı söylenebilir.

Bu bağlamda çalışmamızın hedefi, Türkiye’de çeşitli unvan ve pozisyonları kişilerden oluşan bir denek grubunun kâr yönetimi uygulamalarına ilişkin etik yargılarını ve bu yargıların çeşitli manipülasyon türlerine ait karar örnekleri karşısında değişip değişmediğini araştırmaktır. Bu amaçla, on ayrı üniversitede eğitimini sürdüren 213 işletme lisans ve 117 MBA-genel işletme lisansüstü/doktora öğrencisi (Bu öğrencilerin önemli bir kısmı, işletme dışında lisans ve yüksek lisans eğitimi almıştır. Doktora derslerinin içeriği ise, yönetim-organizasyon ağırlıklıdır), 75 özel sektör üst düzey yöneticisi ve 71’i bağımlı muhasebeciden oluşan toplam 476 kişiye uygulanan anketten sağlanan verinin analizinden elde edilen bulgular, deneklerin etik yargılarında yalnız amaçlı yönlendirmenin (manipülasyonun) türü, yapılış amacı, etki dönemi ve tutarın büyüklüğü bakımından değil, ait oldukları grup içinde ve gruplar arasında manipülasyon türleri bakımından da önemli farklılıklar bulunduğunu ortaya koymaktadır.

II. LİTERATÜR

Kâr yönetimi özellikle 1985’deki Healy’nin araştırmasından bu yana, akademisyenlerin, uygulamacıların ve standartları oluşturan çeşitli muhasebe meslek örgütlerinin ilgisini çeken önemli çalışma alanlarından birisini oluşturmaktadır. Son dönemlerde ise, iş etiğine paralel olarak kâr yönetimi etiği de çeşitli araştırmaların konusu olmuştur.

Ancak iş ve kâr yönetimi etiği araştırmaları arasında önemli bir farkın bulunduğunu söylemek mümkündür. İş etiği çalışmaları çoğunlukla etik karar

verme üzerine yoğunlaşırken [9,10], verilen kararların etik olup olmadığı ile ilgili çalışmalar nispeten daha azdır [6]. Buna karşın kâr yönetimi etiği üzerinde yapılan araştırmalar özü itibarıyla etik karar vermekten ziyade, verilen kararların etik olup olmadığı hususuna odaklanmaktadır.

Muhasebe literatüründe kâr yönetimi etiğine ilgili çalışmalarda, faaliyetler ve muhasebe kayıtları ile ilgili yönetsel kararlar verilirken ne gibi kâr yönetimi manipülasyonlarının yapılabileceği, bunların ne ölçüde etik sayılabileceği ve etik yargıların organizasyon içinde ya da dışında çeşitli roller üstlenen ya da unvanlara sahip bireyler tarafından farklı algılanıp algılanmadığı araştırılmıştır [6,11-13].

Bruns ve Merchant [11] çeşitli unvanlara sahip toplam 649 yönetici üzerinde yaptıkları çalışmada; yöneticilerin faaliyet karar ve prosedürleri ile yapılan kâr yönetimi uygulamalarını muhasebe yöntemleri ile yapılan kâr yönetimi uygulamalarından, kârı azaltan uygulamaların kârı arttıran uygulamalardan, küçük kâr etkileri yaratan uygulamaların büyük kâr etkileri yaratan uygulamalardan, mali dönem içindeki kâr yönetimi faaliyetlerinin mali dönemi aşan kâr yönetimi uygulamalarından daha kabul edilebilir olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Merchant ve Rockness [12] kâr yönetimini muhasebecilerin karşılaştığı en büyük etik problem olarak kabul ettikleri çalışmalarında ilk kez organizasyonlar içinde çeşitli roller üstlenen (genel müdür, diğer yöneticiler, kontrolörler ve iç denetçiler gibi) çalışanların, kâr yönetimiyle ilgili etik yargıları arasındaki farklılıkları araştırmışlardır. Bulguları, kâr yönetimi uygulamasının türüne, büyüklüğüne, zamanlamasına ve amacına göre etik yargıların değiştiğini ortaya koymaktadır. Merchant ve Rockness’a [12] göre yöneticiler karar verirken daha az etik kaygılar taşımasına karşın iç denetçiler, daha güçlü etik yargılara sahiptir. Bunun başlıca nedeni, yöneticilerin kâr yönetimi uygulamaları yolu ile bir takım çıkarlar elde etmeleridir. Kâr hedeflerine ulaşamayan ve kâr yönetimi uygulamayan bir yönetici başarısız kabul edilirken, kâr yönetimi uygulayarak hedeflere ulaşan yönetici başarılı olarak prim kazanma, ününü ve mevkiini artırma gibi bir takım çıkarlar elde etmektedir. Elde ettikleri bu çıkarlar da onların etik yargılarında bir zayıflamaya yol açmaktadır. Oysa iç denetçiler, yöneticilerin kâr yönetimi uygulamalarından doğrudan veya dolaylı bir çıkar elde etmedikleri için, yargılarında daha objektif olmakta ve etik değerlere bağlı kalmaktadırlar.

Kâr yönetimi ve etik üzerindeki bir diğer çalışma ise, Ficher ve Rosenzweig’e [13] aittir. Bu çalışmada işletme bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencileri ile muhasebecilerden oluşan 500 kişilik bir denek grubu üzerinde kâr yönetimi etiği araştırılmıştır. Onların

bulguları da tamamen Bruns ve Merchant [11] ile tutarlıdır. Üç gruptaki denekler de faaliyet manipülasyonuna karşı daha müsamahakar bakarken, kayıt manipülasyonlarını etiğe aykırı bulmaktadırlar. Ficher ve Rosenzweig [13] kayıt manipülasyonlarına gösterilen daha az toleransı, kişilerin etik anlayışlarına bağlamaktadır. Unvanları ne olursa olsun genel olarak bireyler, bir şey açıkça yasaklanmadığında etiğe aykırı olmadığını düşünürler. Onlara göre etik, yazılı kurallardır.

Kâr yönetimi etiğiyle ilgili son çalışmada Kaplan [6], hisse senedi sahibi olan ve olmayan biçiminde

sınıflandırdığı 146 MBA öğrencisinin üç varsayımaya dayalı senaryo üzerinden kâr yönetimi ile ilgili etik değerlendirmelerini ve bu değerlendirmeler sırasında yönetimin manipülasyon niyetini nasıl dikkate aldıklarını araştırmıştır. Elde ettiği sonuçlar, bazı koşullar altında hisse senedi sahibi olan ve olmayan MBA öğrencilerinin kâr yönetimi niyetinden farklı şekilde etkilenmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

Yukarıda sözü edilen çalışmaların kapsam ve bulguları Tablo.1'de özetlenmiştir.

Tablo.1: Kâr Yönetimine İlişkin Etik Yargı Farklılıkları Literatürünün Gelişimi

Yazarlar	Denekler (sayı)	Bulgular
Bruns ve Merchant (1990)	Genel Müdürler, Finans, Kontrol Ve Denetim Müdürleri Ve Diğerleri (649)	Etik yargılar karın büyüklüğüne ve manipülasyonun finansal raporlarda görünme zamanına (3 veya 12 aylık) göre farklılaşmaktadır.
Merchant ve Rockness (1994)	Genel Müdürler, Şirket Personeli, Birim Kontrolörleri, İç Denetçiler Ve Diğerleri (308)	Etik yargılar unvan ve mesleğe göre farklılaşmaktadır.
Ficher ve Rosenzweig (1995)	İşletme Lisans Ve Yüksek Lisans Öğrencileri Ve Muhasebeciler (500)	Muhasebe Manipülasyonlarına kıyasla Faaliyet Manipülasyonlarına daha hoş görü ile bakılmaktadır.
Kaplan (2001)	Gece Genel İşletme Yüksek Lisans Öğrencileri (146)	Kişilerin üstlendikleri örgütsel role göre etik yargıları farklılaşmaktadır.

III. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmada, Türkiye'de farklı organizasyonel ve toplumsal rollere sahip bireylerden oluşan denek gruplarının çeşitli kâr manipülasyon türleri ile ilgili etik yargıları ve bu yargıların çeşitli karar örnekleri karşısında değişip değişmediğini analiz etmek üzere literatürde benzer araştırmalarda da sıklıkla kullanılan anket yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırmada Bruns ve Merchant [11] tarafından oluşturulan ve Ficher ve Rosenzweig [13] tarafından geliştirilen anket, ülkemiz koşullarına uyarlanarak kullanılmıştır. Ankette faaliyet kararları ve muhasebe kayıtlarıyla ilgili olarak yapılan bazı manipülasyon türleri, varsayımaya dayalı 4 senaryo ve 10 soru içinde ifade edilmiş, bu senaryolardaki karar biçimlerinin etik olup olmadığı ya da ifade edilen manipülasyon çeşidinin ne ölçüde kabul edilebilir olduğu, 5'li Likert tutum ölçeğiyle (5=yapılmasında bir mahsur yoktur, 1= yapılması cezalandırılmalıdır) ölçülmüştür. Literatürdeki benzerlerine paralel olarak yapılmış faaliyet ve kayıt manipülasyonları ile ilgili sınıflandırma, Tablo.2'de görüldüğü gibidir.

Faaliyet manipülasyonları, gerek içinde bulunulan mali dönem gerekse gelecek mali döneme ilişkin finansal raporlardaki gelir ve giderlerin gerçekleşme zamanını ve büyüklüğünü değiştirecek her türlü şirket faaliyetlerine ilişkin kararların bir sonucudur. Bu kararların ne ölçüde etik olduğunu belirleyen genel kabul görmüş ilkeler

olmamakla birlikte, gerçekleştirilen manipülasyonların etik sınırlar içinde kalacağı hususunda oluşmuş bir kanaatten söz edilebilir [13].

Tablo.2: Kâr Manipülasyonlarının Sınıflandırılması

A. FAALİYET MANİPÜLASYONLARI
A. 1. Faaliyet Gider Manipülasyonları
A.1.1 Üç Aylık Kâr Hedefi İçin Giderin Sonraki Döneme Ertelenmesi
A.1.2 Yıllık Kâr Hedefi İçin Giderin Sonraki Mali Döneme Ertelenmesi
A. 2. Faaliyet Gelir Manipülasyonları
A.2.1. Ödeme Kolaylıkları İle Satış Gelirlerinin Öne Alınması
A.2.2. Teslimatın Hızlandırılması İle Satış Gelirlerinin Öne Alınması
A.2.3. Gereksiz Varlıkların Satışı
B. MUHASEBE KAYIT MANİPÜLASYONLARI
B.1. Gider Yazma Manipülasyonları
B.1.1. Ar-Ge İçin Varlıklaştırma Manipülasyonları
B.1.2. Kâr Hedefi İçin Gider yazma Manipülasyonları
B.2. Gider Zamanlama Manipülasyonları
B.2.1. Satın Alma Kaydının Sonraki Mali Döneme Ertelenmesi
B.2.2. Düşük Danışmanlık Gider Kaydının Sonraki Mali Döneme Ertelenmesi
B.2.3. Yüksek Danışmanlık Gider Kaydının Sonraki Mali Döneme Ertelenmesi

Faaliyet manipülasyonları, gider ve gelir manipülasyonları olmak üzere iki alt başlık altında ele

alınmıştır. Gider manipülasyonları ile ilgili etik yargılar, üç aylık ve yıllık kâr hedefinin yakalanabilmesi için planlanmış giderlerin ertelenmesini içeren iki soru ile ölçülmüştür. Bu iki sorunun hedefi, “yöneticiler gerek kâr hedeflerine ulaşmak gerekse kâra bağlı prim sistemi ile kendi gelirlerini arttırmak için bir takım giderleri gelecek mali döneme ertelerler” [14-17] ifadesine ilişkin etik yargıyı incelemektir. İlk soruda planlanmış giderlerin mali dönem içinde bir sonraki üç aya; ikinci soruda ise, gelecek mali döneme ertelenmesi söz konusudur.

Faaliyet gelirleri ile ilgili manipülasyonlar; (1) ödeme kolaylıkları ile satış gelirlerinin öne alınması, (2) teslimatın hızlandırılarak satış gelirlerinin öne alınması ve (3) gereksiz varlıkların satışı olmak üzere üç başlık altında ele alınmış ve etik yargılar birer soruyla ölçülmüştür. İlk soru, yıl sonu kâr hedeflerine ulaşmak amacıyla gelecek mali dönemde gerçekleşecek olan satışların, genel işletme politikalarının dışında çok cazip vade ve iskonto tanınarak öne alınması eğilimini ifade etmektedir. İkinci sorudaki senaryoda gelecek mali dönemde gerçekleşecek ürün teslimatları fazla mesai yapılarak içinde bulunulan mali yılda gerçekleştirilmeye çalışılmakta ve gelirler öne alınmaktadır. Üçüncü soruda, varlık satışı ile yapılan faaliyet gelirlerini artırıcı faaliyet kararlarına ilişkin etik yargı araştırılmaktadır. Aslında gereksiz varlıkların satışı ile kâr yönetimi faaliyetleri konusunda literatürde tartışmalar mevcuttur. Bu tarz bir manipülasyonun olabileceği, ancak bunun firmaya getireceği çok yüksek maliyetler sebebi ile tercih edilmeyeceği düşüncesi yaygındır [18]. Ancak sorunun amacı, ilgili işlemin kârlı olup olmamasından ziyade, böyle bir uygulamaya yönelik etik yargıları tespit etmektir.

Yönetimin aldığı faaliyet kararları sonucunda oluşan gelir ve giderin kayıt zaman ve tutarının değiştirilmesi olarak ele alınan muhasebe kayıt manipülasyonlarının etik olmadığı konusunda oluşmuş bir kanaatten söz edilebilir [13]. Muhasebe kayıt manipülasyonları, gider yazma ve gider zamanlama manipülasyonları olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. Gider yazma manipülasyonları ile ilgili etik yargılar, Ar-Ge ve kâr hedefi için yapılan manipülasyonları ifade eden iki soruyla ölçülmüştür. Her iki soruya da temel olan senaryoda şirket yönetimi, bir önceki mali dönemde yüksek karşılık ayırarak düşük değerlediği stokları, içinde bulunulan mali yılda gerçek değerine çekmektedir. İlk soruda, yönetimin bu manipülasyonu bazı önemli ürün geliştirme projelerinin bütçe kısıntıları yüzünden ertelenmemesi ve önümüzdeki dönemde de devam edebilmesi için; ikinci soruda ise, içinde bulunulan mali yılın kâr hedefinin kolaylıkla yakalanabilmesi için yaptığı ifade edilmiş ve etik yargılar araştırılmıştır.

Gider zamanlama manipülasyonlarında ise, gerçekleşen bir gidere ait kaydın başka dönemlere

ertelenmesi söz konusudur. Bu tür manipülasyonlar için (1) satın alma, (2) düşük danışmanlık ve (3) yüksek danışmanlık gider kayıtlarının ertelenmesiyle ilgili toplam üç soru sorulmuştur. Bu sorularla, kâr hedefini yakalamak için gerçekleşmiş giderlere ait kayıtların bir sonraki döneme ertelenmesiyle ilgili etik yargıların ölçülmesi hedeflenmektedir.

Anket, 75 özel sektör üst düzey yönetici, 71 bağımlı muhasebeci, 213 lisans ve 117 genel işletme yüksek lisans/doktora öğrencisinden oluşan toplam 476 kişilik bir denek grubuna uygulanmış, elde edilen veri SPSS istatistik programında faktör analizi, t testi, tek yönlü varyans analizi (Anova) ve Duncan testi yardımıyla analiz edilmiştir.

IV. BULGULAR

IV.1. Temel İstatistik ve Analizler

Çalışmamızda manipülasyon değişkenleri ile ilgili sorulara verilmiş cevaplar kullanılarak bu değişkenlerin kendi aralarında nasıl sınıflandırılacağını görmek amacıyla öncelikle keşifsel faktör analizi yapılmıştır. Varimax rotasyonu ile temel bileşenler analizi, tüm değişkenlerin öz değerleri 1’den büyük dört faktör içinde toplandığını ortaya koymaktadır. Her bir değişken, ilgili faktöre pozitif ve yüksek bir korelasyonla yüklenmektedir. On değişkenden elde edilen ve toplam varyansın yaklaşık %62’sini açlayan bu dört faktör; faaliyet gelir, faaliyet gider, Gider yazma ve Gider zamanlama manipülasyonlarından oluşmaktadır. Bu faktörler ve yükleri, Tablo.3’den izlenebilir.

Faktör yükleri matrisi, literatürdeki faaliyet ve muhasebe kayıt ana başlıklarında, faaliyet gider, faaliyet gelir, Gider yazma ve Gider zamanlama manipülasyonları biçiminde yapılan sınıflandırmanın [11-13], ülkemiz için de geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Anket sorularına verilen cevaplara ait temel istatistikler (ortalama ve standart sapma) ise, Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4’ten de görüldüğü gibi, en az hoşgörü ile bakılan manipülasyon türü, Gider zamanlama manipülasyonudur. Zaten bu tür manipülasyonlar gerek mali mevzuata gerekse genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine aykırıdır. Bu faktörü oluşturan üç değişkenden en az etik görüleni de yüksek danışmanlık gider kaydının ertelenmesidir. Danışmanlık gider tutarının büyüklüğü, etik yargıları etkilemekte ve düşük danışmanlık gider kaydının ertelenmesine, yüksek danışmanlık gideri kaydının ertelenmesine oranla daha hoşgörülle bakılmaktadır.

Tablo.3. Faktör Yükleri Matrisi

Değişkenler	Faaliyet Manipülasyonları		Muhasebe Kayıt Manipülasyonları	
	Faaliyet Giderleri	Faaliyet Gelirleri	Gider Yazma	Gider Zamanlama
A1.1. Üç aylık kâr hedefi için giderin sonraki üç aya ertelenmesi	,857	,150	1,213E-02	4,114E-02
A.1.2. Yıllık kâr hedefi için giderin sonraki mali döneme ertelenmesi	,842	-1,446E-02	4,791E-02	7,979E-02
A.2.1. Ödeme kolaylıkları ile satış gelirlerinin öne alınması	,219	,674	1,756E-03	,110
A.2.2. Teslimatın hızlandırılması ile satış gelirlerinin öne alınması	-,187	,757	1,359E-02	,119
A.2.3. Gereksiz varlıkların satışı	,116	,602	,108	-,199
B.1.1. Ar-Ge için varlıklaştırma manipülasyonları	-4,525E-02	,110	,873	3,626E-02
B.1.2. Kâr hedefi için Gider yazma manipülasyonları	,109	-1,225E-03	,846	,170
B.2.1. Satın alma kaydının sonraki mali döneme ertelenmesi	-3,102E-02	-7,265E-02	-7,541E-02	,653
B.2.2. Düşük danışmanlık gider kaydının sonraki mali döneme ertelenmesi	,110	7,208E-02	,193	,752
B.2.3. Yüksek danışmanlık gider kaydının sonraki mali döneme ertelenmesi	7,650E-02	5,690E-02	,146	,729
Varyans Açıklama Oranı	15,713	14,391	15,561	16,275

Tablo.4: Manipülasyon Türleriyle İlgili Temel İstatistikler

Kâr Manipülasyonları*	Ortalama	Std. Sapma
A.1. Faaliyet Gider Manipülasyonları	3,3479	0,9891
A.1.1. Üç aylık kâr hedefi için giderin sonraki döneme ertelenmesi	3,46	1,10
A.1.2. Yıllık kâr hedefi için giderin sonraki mali döneme ertelenmesi	3,25	1,17
A. 2. Faaliyet Gelir Manipülasyonları	4,1954	0,7238
A.2.1. Ödeme kolaylıkları ile satış gelirlerinin öne alınması	4,12	1,01
A.2.2. Teslimatların hızlandırılarak satış gelirlerinin öne alınması	4,36	1,00
A.2.3. Gereksiz varlıkların satışı	4,10	1,16
B.1 Gider yazma Manipülasyonları	3,8777	1,0191
B.1.1. Ar-Ge için varlıklaştırma manipülasyonları	4,03	1,12
B.1.2. Kâr hedefi için Gider yazma manipülasyonları	3,73	1,21
B.2 Gider Zamanlama Manipülasyonları	2,6153	0,8633
B.2.1. Satın alma kaydının sonraki mali döneme ertelenmesi	2,49	1,15
B.2.2. Düşük danışmanlık gider kaydının sonraki mali döneme ertelenmesi	3,00	1,19
B.2.3. Yüksek danışmanlık gider kaydının sonraki mali döneme ertelenmesi	2,40	1,22

*5 (yapılmasında bir mahsur yoktur), 4 (yapılabilir, ancak çok da uygun değildir), 3 (sadece bir defaya mahsus olarak yapılabilir), 2 (yapılması kabul edilemez), 1 (yapılması cezalandırılmalıdır).

Deneklerimizin Gider yazma manipülasyonları ile ilgili etik yargıları, Gider zamanlama manipülasyonlarına kıyasla daha olumludur. Ancak literatürün tersine deneklerimizin bu manipülasyonlara karşı etik endişeleri bulunmamaktadır. Bu faktörü oluşturan iki değişkene karşı gösterilen etik yargıları kıyasladığımızda, Ar-Ge'ye kaynak yaratma amacıyla yapılan Gider yazma manipülasyonlarına daha hoşgörüle yaklaşıldığı söylenebilir. Aynı manipülasyon kâr hedefine ulaşmak için yapıldığında ise, gösterilen hoşgörü azalmaktadır.

Faaliyet giderleri manipülasyonlarının etiğe uygunluğu konusunda deneklerimizin yargıları ılımlıdır. Bununla birlikte denekler, faaliyet giderleri faktörünün iki alt değişkeninden biri olan üç aylık kâr hedefi için

giderlerin ertelenmesine, yıllık kâr hedefi için yapılan ertelemeye oranla daha hoşgörülü yaklaşmaktadırlar. Bir başka ifadeyle, mali yılı aşan ertelemelere karşı gösterilen hoşgörü azalmaktadır.

Faaliyet gelirlerinin manipülasyonuna yönelik hiçbir etik kaygı mevcut değildir. Faaliyet gelirleri faktörünün bir değişkeni olan teslimatın hızlandırılması ile satış gelirlerinin öne alınması, tüm on değişken arasında yapılmasında etik olarak en az sakınca görülen manipülasyon türü olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte denekler, teslimatın hızlandırılması ile satış gelirlerinin öne alınmasına, ödeme kolaylıkları ile satış gelirlerinin öne alınmasına oranla daha hoşgörü ile yaklaşmaktadırlar.

IV.2. Manipülasyon Faktörlerine ve Değişkenlerine Göre Farklılaşan Etik Yargılar

Deneklerin, manipülasyon faktör ve değişken türleri ile ilgili etik yargıları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için yapılan ikili t testlerinin sonuçları, Tablo.5 ve 6'da görülmektedir.

Tablo.5: Manipülasyon Faktörleri Arasındaki Etik Yargı Farklılıkları

Manipülasyon Faktörleri Çifti	t Değeri
Faaliyet Giderleri-Faaliyet Gelirleri	-15,726*
Gider yazma-Gider zamanlama	22,399*

*0,001 düzeyinde anlamlı.

Tablo 6: Manipülasyon Değişkenleri Arasındaki Farklılıklar

Manipülasyon Değişkenleri Çifti	t Değerleri
Üç Aylık-Yıllık Kâr Hedefleri İçin Giderlerin Mali Dönemin İçinde-Dışına Ertelenmesi	4,099*
Ödeme Kolaylıkları-Teslimatların Öne Alınmasıyla Gelir Manipülasyonu	-4,183*
Ar-Ge Projeleri-Kâr Hedefleri İçin Stok Manipülasyonları	5,664*
Düşük-Yüksek Danışmanlık Gideri Manipülasyonları	10,265*

*0,001 düzeyinde anlamlı.

Araştırmaya dahil edilen deneklerin, faaliyet ve kayıt manipülasyonları ile ilgili etik yargıları arasında istatistiki olarak önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Faaliyet manipülasyonları içinde değerlendirdiğimiz ve aynı amaca yönelik olarak yapılan faaliyet gelir ve faaliyet gider manipülasyonları ile ilgili yargılarda istatistiki olarak 0,001 düzeyinde anlamlı istatistiki farklılık bulunmaktadır. Denekler faaliyet gelir manipülasyonlarına faaliyet gider manipülasyonlarından çok daha hoşgörü ile bakmaktadırlar. Denekler kârı gelirler yoluyla etkileyecek kararlara, giderler yoluyla etkileyecek kararlara oranla daha ılımlı yaklaşmaktadır. İkisi de kayıtlı ile ilgili olmakla birlikte gider yazma ve Gider zamanlama manipülasyonları arasında da önemli yargı farklılıkları bulunmaktadır. Denekler Gider yazma manipülasyonlarına Gider zamanlama manipülasyonlarından çok daha hoşgörü ile yaklaşmaktadır.

Tablo.6'dan görülebileceği gibi, deneklerin mali yılı içinde ve dışına yapılan gider ertelemeleriyle ilgili etik yargıları arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre denekler, mali yıl içinde yapılan gider ertelemelerine gelecek mali yıla yapılan gider ertelemelerine oranla daha hoşgörü ile bakmaktadır.

Deneklerin satış gelirlerinin, ödeme kolaylıkları ve teslimatların öne alınması yolu ile manipüle edilmesine yönelik etik yargıları arasında istatistiki olarak önemli bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre teslimatların hızlandırılması suretiyle yapılan manipülasyon, ödeme kolaylıkları ile satışların öne alınması biçimde yapılan manipülasyona oranla daha olumlu karşılanmaktadır.

Deneklerin etik yargıları stok manipülasyonlarının yapılış amacına göre de istatistiki olarak önemli derecede farklılaşmaktadır. Buna göre denekler, Ar-Ge projeleri için yapılan Gider yazma manipülasyonlarına, kâr hedeflerine ulaşmak için yapılan Gider yazma manipülasyonlarına oranla daha hoşgörü ile yaklaşmaktadır.

Son olarak deneklerin etik yargıları, manipülasyon tutarının büyüklüğüne göre istatistiki olarak önemli bir şekilde farklılaşmaktadır. Denekler düşük danışmanlık Gider zamanlama manipülasyonunu, yüksek danışmanlık gider kaydı manipülasyonuna oranla etik olarak daha uygun bulmaktadırlar.

IV.3. Denek Gruplarına Göre Değişen Etik Yargılar

IV.3.1.Grup İçi Etik Yargı Farklılıkları

Lisans ve yüksek lisans/doktora öğrencileri ile yönetici ve muhasebecilerinden oluşan denek gruplarımızın her birinin, faktör analizi sonucunda elde ettiğimiz dört ana manipülasyon türünü ne ölçüde etik gördüğünü ve bu faktörlerle ilgili etik yargılarında grup içi farklılıklar olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan analizler tablo.6 ve 7'de görülmektedir.

Tablo 7'den anlaşılacağı üzere denek gruplarının hepsi, etik değerlendirme açısından manipülasyon türlerini aynı biçimde sıralamaktadır. En hoşgörü ile bakılan manipülasyon türü faaliyet gelir, en az hoşgörü ile bakılan manipülasyon türü ise, Gider zamanlama manipülasyonudur. Bununla birlikte grupların sıralamaları tamamen benzer olsa bile, manipülasyon türlerine ilişkin etik yargı puanlarının bazı kalemlerde birbirine yakın diğerlerinde ise, farklı olduğu gözlenmektedir.

Grup içi etik yargı benzerlikleri ya da farklılıklarını incelemek amacıyla Tablo.8'de görüldüğü gibi, manipülasyon faktörleri ile ilgili ikili t-testleri yapılmıştır.

Analizlere göre yüksek lisans/doktora öğrencileri ile muhasebecilerin her bir manipülasyon faktörü ile ilgili etik değerlendirmeleri diğerlerinden istatistiki olarak farklıdır. Lisans öğrencilerinin faaliyet gelir ve Gider yazma manipülasyonları ile yöneticilerin faaliyet gider ve Gider yazma manipülasyonlarıyla ilgili etik yargıları benzer olsa bile, bu ikili dışında kalan diğer çiftler arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık

bulunmaktadır. Bu durum, dört denek grubunun da kâr yönetimi ile ilgili farklı amaç ve farklı uygulamalar ile gerçekleştirilen manipülasyon türlerini genellikle birbirinden ayırabildiğini ortaya koymaktadır.

Tablo.7: Denek Gruplarının Etik Yargılarına Ait Temel İstatistikler

Denek Grupları	Manipülasyon Türü	N	Ortalama	Std. Sapma
Lisans Öğrencileri	Faaliyet Gelir	203	4,1511	0,6839
	Gider yazma	207	3,9855	0,9691
	Faaliyet Gider	209	3,2823	0,9465
	Gider zamanlama	199	2,7119	0,8080
Yüksek Lisans/Doktora Öğrencileri	Faaliyet Gelir	113	4,2389	0,6644
	Gider yazma	112	3,8348	1,0054
	Faaliyet Gider	116	3,2974	0,9713
	Gider zamanlama	112	2,7827	0,8391
Bağımlı Muhasebeciler	Faaliyet Gelir	69	4,4493	0,5881
	Gider yazma	65	3,8538	0,9871
	Faaliyet Gider	70	3,3071	1,0154
	Gider zamanlama	65	2,3333	0,8312
Yöneticiler	Faaliyet Gelir	74	4,0135	0,9435
	Gider yazma	74	3,6622	1,1736
	Faaliyet Gider	75	3,6467	1,0710
	Gider zamanlama	72	2,3426	0,9641

Tablo 8: Grup İçi Etik Yargı Farklılıkları

Denek Grupları	Manipülasyon Türü	Gider yazma (t)	Faaliyet Gider (t)	Gider zamanlama (t)
Lisans Öğrencileri	Faaliyet Gelir	1,781	-10,640*	18,611*
	Gider yazma	-	-7,829*	15,348*
	Faaliyet Gider	7,829*	-	7,073*
	Gider zamanlama	15,348*	7,073*	-
Yüksek Lisans/Doktora Öğrencileri	Faaliyet Gelir	3,995*	-9,886*	15,375*
	Gider yazma	-	-4,246*	9,976*
	Faaliyet Gider	-4,246*	-	4,494*
	Gider zamanlama	9,976*	4,494*	-
Bağımlı Muhasebeciler	Faaliyet Gelir	4,363*	-8,494*	16,901*
	Gider yazma	-	-3,356*	10,459*
	Faaliyet Gider	-3,356*	-	7,238*
	Gider zamanlama	10,459*	7,238*	-
Yöneticiler	Faaliyet Gelirleri	2,065***	-2,600***	10,900*
	Gider yazma	-	-0,038	8,402*
	Faaliyet Gider	-0,038	-	8,222*
	Gider zamanlama	8,402*	8,222*	-

*0,001, **0,01 ve ***0,05 hata payı ile anlamlı.

IV.3.2. Gruplar Arası Etik Yargı Farklılıkları

Faktör analizi ile sınıflandırılmış olan kâr yönetimi manipülasyon faktörlerinin işletme lisans-yüksek lisans/doktora, muhasebeci ve yöneticiler gibi farklı denek gruplarının etik yargıları arasında farklılık olup olmadığının belirlenmesi için varyans analizinden yararlanılmıştır. Sonuçlar Tablo.9'da görülmektedir.

Analiz sonuçlarına göre denek grupları, Gider yazma manipülasyonlarında türdeş; faaliyet gider, faaliyet gelir ve Gider zamanlama manipülasyonlarında ise, istatistiki olarak farklı etik yargılara sahiptirler. Deneklerin ortak bir etik yargıya sahip olmadığı, faaliyet gider, faaliyet gelir ve Gider zamanlama manipülasyonları

ile ilgili olarak hangi denek gruplarının benzer, hangilerinin ise farklı etik yargılara sahip olduğunu belirlemek için Duncan testinden yararlanılmıştır. Aşağıdaki Duncan tablolarında, etik yargıları benzer olan denek grupları aynı alt grup içerisinde toplanmış ve tüm denek gruplarının cevap ortalamaları, küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır.

Tablo.9: Gruplar Arası Etik Yargı Farklılıkları İçin Anova Tablosu

Kâr Manipülasyonu Faktörleri	F Değerleri
A.1. Faaliyet Gider Manipülasyonları	2,758***
A.2. Faaliyet Gelir Manipülasyonları	4,900**
B.1. Gider yazma Manipülasyonları	1,966
B.2. Gider zamanlama Manipülasyonları	7,231*

*0,001, **0,01 ve ***0,05 hata payı ile anlamlı.

Tablo.10: Faaliyet Gider Manipülasyonları İçin Duncan Testi

DENEK GRUPLARI	ALT GRUPLAR (Alfa = 0,05)	
	1. Alt Grup İçin Ortalamalar	2. Alt Grup İçin Ortalamalar
Lisans Öğrencileri	3,2823	
Yüksek Lisans/Doktora Öğrencileri	3,2974	
Bağımlı Muhasebeciler	3,3071	
Yöneticiler		3,6467

Tablo.10, faaliyet gider manipülasyonları ile ilgili olarak lisans, yüksek lisans/doktora öğrencileri ve muhasebeciler arasında etik yargılarda benzerlik, buna karşı bu üç grupta yöneticiler arasında istatistiki olarak önemli bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrenci ve muhasebecilerden oluşan alt grup faaliyet giderleri manipülasyonlarının yalnız bir kere yapılabileceği kanısına sahipken yöneticiler, çok uygun olmamakla birlikte yapılabileceğini düşünmektedirler. Bu durumda yöneticilerin diğer denek gruplarına oranla faaliyet gider manipülasyonlarına çok daha hoşgörü ile bakmakta olduğu söylenebilir.

Tablo.9'daki varyans analizi sonuçlarından da anlaşıldığı üzere, denek grupları arasında etik yargı farklarının mevcut olduğu ikinci faktör, faaliyet gelir manipülasyonlarıdır. Hangi denek gruplarının benzer ve hangilerinin farkı yargılara sahip olduğunu belirlemeye yönelik olarak yapılan Duncan testi sonuçları, tablo 11'de verilmiştir.

Tablo.11: Faaliyet Gelir Manipülasyonları İçin Duncan Testi

DENEK GRUPLARI	ALT GRUPLAR (Alfa = 0,05)		
	1. Alt Grup İçin Ortalamalar	2. Alt Grup İçin Ortalamalar	3. Alt Grup İçin Ortalamalar
Yöneticiler	4,0135		
Lisans Öğrencileri	4,1511	4,1511	
Yüksek Lisans/Doktora Öğrencileri		4,2389	
Bağımlı Muhasebeciler			4,4493

Sonuçlar oldukça ilgi çekicidir. Yöneticiler faaliyet gelirleri hakkındaki etik yargıları ile ilk, yüksek

lisans/doktora öğrencileri ikinci, muhasebeciler ise, üçüncü alt grubu oluşturmaktadırlar. Lisans öğrencileri faaliyet gelirleriyle ilgili hem birinci gruptaki yöneticilerle hem de ikinci gruptaki yüksek lisans/doktora öğrencileriyle farklı olmayan etik yargıya sahiptirler. Genel olarak bütün deneklerde en yüksek hoşgörünün gösterildiği faaliyet gelirleri manipülasyonundan muhasebeciler dışındaki diğer gruplar (özellikle yöneticiler ve daha sonra lisans öğrencileri), çok az da olsa bir etik rahatsızlık duymaktadırlar. Bunun makul birkaç açıklaması olabilir. Yöneticiler faaliyet gelirleri ile ilgili manipülasyonları muhasebe kayıtları oluşmadan yapmaktadır ve dolayısıyla bu tür faaliyetler, muhasebe kurallarının denetiminden bağımsızdır. Lisans öğrencileri de psikolojik olarak kendilerini yönetici gibi değerlendirecek yargılarını ortaya koymaktadırlar. Yüksek lisans/doktora öğrencileri faaliyet gelir manipülasyonlarına yöneticilerden daha hoşgörü ile bakmaktadırlar. Bununla birlikte etik yargıları lisans öğrencilerinden de farklı değildir. Ancak bu iki alt grup için, eğitim seviyesi arttıkça faaliyet gelirleriyle ilgili etik yargıların daha olumlu olduğu söylenebilir. Muhasebecilerin diğerlerinden daha hoşgörülü yaklaşmalarının sebebi ise, bu tür manipülasyonlarda muhasebe fonksiyonuyla ilgili bir kural dışılık görmemelerindedir. Bu çerçevede muhasebecilerin, kendi görev ve sorumlulukları dışında kalan konu ve alanlarda üst yöneticilerinin verdikleri faaliyet kararlarını etik açıdan olumsuz yargılamak eğiliminde olmadıkları da söylenebilir.

Tablo.12: Gider zamanlama Manipülasyonları İçin Duncan Testi

DENEK GRUPLARI	ALT GRUPLAR (Alfa 0,05)	
	1. Alt grup için Ortalamalar	2. Alt grup için Ortalamalar
Bağımlı Muhasebeciler	2,333	
Yöneticiler	2,3426	
Lisans Öğrencileri		2,7119
Yüksek Lisans/Doktora Öğrencileri		2,7827

Tablo.12'den görüleceği üzere, Gider zamanlama manipülasyonlarına yönelik etik yargıları açısından muhasebeci ve yöneticiler ile lisans ve yüksek lisans/doktora öğrencileri farklı iki alt grupta yer almıştır. Dolayısı ile denek gruplarının Gider zamanlama manipülasyonlarıyla ilgili etik yargı farklılıklarının bu iki alt grubun etik yargıları arasındaki 0,05 düzeyindeki farklılıktan kaynaklandığı söylenebilir. Literatürde kâr yönetimi manipülasyonları içinde etik yönü en fazla tartışılan manipülasyon türü, Gider zamanlama manipülasyonlarıdır. Bizim araştırmamızda da üst düzey

yöneticiler ve muhasebeciler Gider zamanlama manipülasyonlarını yapılması kabul edilemez olarak değerlendirenken, işletme lisans ve lisansüstü/doktora öğrencileri bir defa yapılmasında sakınca bulunmadığını düşünmektedirler. Bu iki alt grup arasındaki yargı farklılığının iki nedeni olabilir: (1) İşletme lisans ve yüksek lisans/doktora öğrencileri gerek mali mevzuat gerekse genel kabul görmüş muhasebe ilkeleriyle ilgili olarak muhasebeciler ve yöneticiler kadar teknik bilgiye sahip değildirler. Bu yüzden hangi tür manipülasyonların nasıl bir ihlale neden olduğunu da ayırt edememektedirler. Bunun bir sonucu olarak da etik yargıları olumsuz yönde oluşmakla birlikte, yöneticiler ve muhasebeciler kadar da katı değildir. (2) Ayrıca bu iki alt grup arasındaki iş tecrübesi ve buna bağlı profesyonel bilgi farklılığı, bu tür bir yargı farklılığına neden olmaktadır. Muhasebeciler ve yöneticiler gerçek iş hayatının bizzat içinde oldukları için özellikle Gider zamanlama manipülasyonlarının şirkete ve ortaklara getirebileceği zararın bilincindedirler.

Bu bulgunun ortaya koyduğu bir başka gerçek ise, iş hayatındaki tecrübelerin ve profesyonel bilginin yüksek düzeyde bile olsa, eğitim hayatına aktarılamadığıdır.

V. SONUÇ

Bu çalışmanın hedefi, farklı organizasyonel ve toplumsal rollere sahip bireylerden oluşan denek gruplarının kâr yönetimi uygulamalarına yönelik etik yargılarını ve bu yargıların çeşitli manipülasyon türlerine ait karar örnekleri karşısında değişip değişmediğini araştırmaktır. Bu amaçla, on ayrı üniversitede eğitimini sürdüren 213 işletme lisans ve 117 genel işletme lisansüstü/doktora öğrencisi, 75 özel sektör üst düzey yöneticisi ve 71 bağımlı muhasebeciden oluşan toplam 476 kişiye uygulanan anketin analizinden elde edilen bulgular, aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

1. Faktör yükleri matrisinden elde edilen sonuçlar, literatürdeki faaliyet ve muhasebe kayıt manipülasyonları ana başlıklarında; faaliyet gider-gelir ve gider yazma-zamanlama kayıt manipülasyonları biçimindeki sınıflandırmanın ülkemiz için de geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

2. Deneklerin en hoşgörü ile yaklaştıkları manipülasyon türü faaliyet gelirleri iken, en az hoşgörü gösterilen manipülasyon türü ise, Gider zamanlama manipülasyonlarıdır. Bununla birlikte, literatürde faaliyet manipülasyonlarına muhasebe kayıt manipülasyonlarına oranla daha hoşgörülü yaklaşıldığı yönündeki bulgu, veriden elde edilen sonuçlara göre ikinci hoşgörü ile yaklaşılan manipülasyon türünün **Gider yazma manipülasyonları** olması nedeniyle ülkemiz için genelleştirilememiştir.

3. Deneklerin etik yargıları, faaliyet ve muhasebe kayıt manipülasyonlarının türleri olan; faaliyet gider-gelir ve gider yazma-zamanlama çiftleri arasında önemli derecede farklılaşmaktadır.

4. Deneklerin etik yargıları; manipülasyonların etkilerinin mali dönemi aşırıp aşmadığına, manipülasyon araçlarına, amaçlarına ve tutarının büyüklüğüne göre istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır:

a. Deneklerin etik yargıları üç aylık ve yıllık kâr hedeflerinin elde edilebilmesi için giderlerin mali dönemin içinde ve dışına ertelenmesi karşısında anlamlı şekilde değişmektedir. Deneklerin mali dönem içindeki gider ertelemelerine gösterdikleri hoşgörü, giderler mali dönemin dışına ertelendiğinde önemli derecede azalmaktadır.

b. Deneklerin satış gelirlerinin ödeme kolaylıkları ve teslimatların öne alınması yolu ile yapılan gelir manipülasyonlarına yönelik etik yargıları arasında istatistiki olarak önemli bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre teslimatların hızlandırılması suretiyle yapılan manipülasyonlar, ödeme kolaylıkları ile satışların öne alınması biçiminde yapılan manipülasyonlara oranla daha olumlu karşılanmaktadır.

c. Deneklerin etik yargıları stok manipülasyonlarının yapılış amacına göre de istatistiki olarak önemli derecede farklılaşmaktadır. Buna göre denekler, Ar-Ge projeleri için yapılan Gider yazma manipülasyonlarına, kâr hedeflerine ulaşmak için yapılan Gider yazma manipülasyonlarına oranla daha hoşgörü ile yaklaşmaktadır.

d. Deneklerin etik yargıları, manipülasyon tutarının büyüklüğüne göre istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Denekler düşük danışmanlık Gider zamanlama manipülasyonunu, yüksek danışmanlık gider kaydı manipülasyonuna oranla daha etik bulmaktadırlar.

5. Denek gruplarının hepsi, etik değerlendirme açısından manipülasyon türlerini aynı biçimde sıralamaktadır (faaliyet gelir, Gider yazma, faaliyet gider ve Gider zamanlama). Tüm denek gruplarının manipülasyon türlerini aynı biçimde sıralamalarına karşın manipülasyon türleriyle ilgili değerlendirmeleri bazen birbirine benzer, diğerlerinde ise farklı olduğu gözlemlenmektedir. Manipülasyon faktörleriyle ilgili olarak grup içi etik yargı benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak için yapılan ikili t testleri; yüksek lisans/doktora öğrencileri ile muhasebecilerin her bir manipülasyon faktörü ile ilgili etik değerlendirmelerinin diğerinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Lisans öğrencilerinin faaliyet gelir ve Gider yazma manipülasyonları ve yöneticilerin faaliyet gider ve Gider yazma manipülasyonları ile ilgili etik yargıları benzer olup, bu

ikili dışında kalanlar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu bulgu dört denek grubunun da kâr yönetimi ile ilgili manipülasyon türlerini genel olarak birbirinden ayırabildiğini göstermektedir.

6. Denek grupları arasında Gider yazma manipülasyonlarıyla ilgili etik yargıların benzeştiğini, buna karşın, faaliyet gider, faaliyet gelir ve Gider zamanlama manipülasyonları ile ilgili etik yargılarının önemli derecede farklılaştığını söylemek mümkündür:

a. Faaliyet gider manipülasyonları ile ilgili olarak lisans ve yüksek lisans/doktora öğrencileri ile muhasebeciler benzer, buna karşın yöneticiler diğer üç denek grubundan farklı etik yargılara sahiptir.

b. Faaliyet gelir manipülasyonları ile ilgili olarak yönetici, yüksek lisans/doktora ve muhasebecilerin etik yargıları arasında önemli derecede bir farklılık bulunmaktadır. Lisans öğrencilerinin etik yargıları hem yönetici hem de yüksek lisans/doktora öğrencileriyle benzeşmektedir.

c. Son olarak Gider zamanlama manipülasyonları ile ilgili olarak muhasebeci ve yöneticilerin etik yargıları ile lisans ve yüksek lisans/doktora öğrencilerinin etik yargılarının benzer, buna karşın bu iki grup arasında etik yargıların anlamlı derecede farklı olduğu söylenebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] BLACK, E.; SELLERS, K.F.; MANLY, T.S., "Earnings Management Using Asset Sales: An International Study of Countries Allowing Concurrent", **Journal of Business, Finance and Economics**, 25, 1998, s.1287.
- [2] SCHROEDER, R.G.; CLARK, M., **Accounting Theory Text and Readings**, 5th Edition, John Wiley & Sons Inc, Canada, 1995.
- [3] HEALY, P.M.; WHALEN, J.M., "A Review of The Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting", **Accounting Horizons**, 12, 1999, ss.365-384.
- [4] MASSICK, D.M.; SENTIS, K.P., "Fairness and Preference", **Journal of Experimental Social Psychology**, 15 (3), 1979, ss.418-434.
- [5] NEALE, M.A.; BAZERMAN, M.H., "The Role of Perspective-Taking Ability in Negotiating under Different form of Arbitration", **Industrial and Labor Relations Review**, 36 (3), 1983, ss.378-388.
- [6] KAPLAN, S.E., "Ethically Related Judgments by Observers of Earnings Management", **Journal of Business Ethics**, 32, 2001, ss.285-298.
- [7] THOMPSON, L.; LOEWENSTEIN, G., "Egocentric Interpretations of Fairness and Future Return Estimates",

Organizational Behavior and Human Decision Performance, 49, 1992, ss.176-197.

- [8] KAYNAMA, S.A.; KING, A.; SMITH, L.W., "The Impact of a Shift in Organizational Role on Ethical Perceptions: A Comparative Study", **Journal of Business Ethics**, 15 (5), 1996, ss.581-590.
- [9] DEGEORGE, R.T., **Business Ethics**, 3rd Ed., MacMillan, New York, USA, 1990.
- [10] KAHN, W.A., "Toward an Agenda for Business Ethics Research", **Academy of Management Review**, 15, 1990, ss.311-328.
- [11] BRUNS, W.J.; MERCHANT, K., "The Dangerous Morality of Managing Earnings", **Management Accounting (USA)**, August 1990, ss.22-25.
- [12] MERCHANT, K.A.; ROCKNESS, J., "The Ethics of Managing Earnings: An Empirical Investigation", **Journal of Accounting and Public Policy**, 1994, ss.79-95.
- [13] FICHER, M.; ROSENBERG, K., "Attitudes of Students and Accounting Practitioners Concerning The Ethical Acceptability of Earnings Management", **Journal of Business Ethics**, 1995, ss.433-444.
- [14] HEALY, P., "The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions", **Journal of Accounting and Economics**, 7, 1985, ss.85-107.
- [15] HOLTHAUSEN, R.W.; LARCKER, D.F.; SLOAN, R.G., "Annual Bonus Schemes and The Manipulation of Earnings", **Journal of Accounting and Economics**, 19, 1995, ss.29-747.
- [16] GAVAR, J.J.; GAVAR, K.M.; AUSTIN, J.R., "Additional Evidence on Bonus Plans and Income Management", **Journal of Accounting and Economics**, 19, 1995, ss.3-28.
- [17] GUIDRY, F.; LEONE, A.J.; ROCK, S., "Earnings-Based Bonus Plans and Earnings Management by Business-Unit Managers", **Journal of Accounting and Economics**, 26, 1999, ss.113-114.
- [18] CHRISTENSEN, T.E.; HOYT, R.E.; PATERSON, J.S., "Ex Ante Incentives for Earnings Management and Informativeness of Earnings", **Journal of Business, Finance & Accounting**, 26, 1999, ss.807-832.

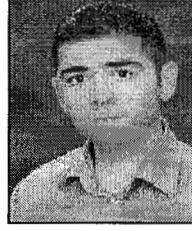

Gökhan ÖZER

Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü
İşletme Fakültesi
Çayırova Kampüsü
Gebze – KOCAELİ

Tel: +90 262 653 84 97-1372
ozen@gyte.edu.tr

Gökhan ÖZER is Assistant Professor of Accounting and Finance at Gebze Institute of Technology. His research interests include activity based management, cost accounting, management control systems, financial statement and firm valuation, interconnecting costing, intellectual capital, performance measuring and management. He has a book titled as "Muhasebe Karları İle Hisse Senedi Verimleri Arasındaki ilişkiler: İMKB'de Deneysel Bir Analiz, SPK, No:31, 1996. At the same time he works as an advisor in the Turkish Telecommunication Authority.

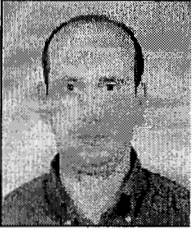

Selim AREN

Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü
İşletme Fakültesi
Çayırova Kampüsü
Gebze – KOCAELİ

Tel: +90 262 653 84 97-1229
aren@gyte.edu.tr

Dr. Selim AREN has PhD of Business Administration at Gebze Institute of Technology. He is working at Accounting and Finance Department at Gebze Institute of Technology. His research interests include His research interests include financial management, earnings management and business ethics.

Lütüfihak ALPKAN

Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü
İşletme Fakültesi
Çayırova Kampüsü
Gebze – KOCAELİ

Tel: +90 262 653 84 97-1222
alpkan@gyte.edu.tr

Lütüfihak ALPKAN is Assistant Professor of Management and Organization at Gebze Institute of Technology. His research interests include strategic management, entrepreneurship and small business management, organizational culture and business ethics..